

Dona¹ Lu

Uneori, când soarele coboară spre nord-est și o briză te face să crezi că ești la plajă, chiar dacă te afli în plină Avenida Paulista, eu îmi amintesc de São José. Mereu l-am numit așa, în acest fel abreviat, tandru. Dar numele orașului este São José da Coroa Grande, unde mi-am petrecut o mare parte a vieții mele de copil, împărțită între Pernambuco, Alagoas și dorința de a fi și eu cineva. Să fiu om mare, ca cei din São José.

Zonă împădurită, departe de hățișurile din ținuturile necultivate. Aici, principala luptă a vieții era cu marea, tovarăș de muncă, în care nu te poți încrede mereu. Cu mlaștina care, pentru a arăta că ține cu ea, ascundea crabii de cei care îi căutau. Cu stufărișul, veche cale a mizeriei. Și cu cocotierii, care, din când în când, aruncau moartea în capul cuiva, înveșmântată într-o nucă verde, plină de un lichid vâscos. De ceva nedefinit. Să trăiești e periculos în orice loc. Și, la fel ca în São Paulo, în Recife sau în pomposul Porto de Galinhas, la distanță de o oră de mers

¹ Apelativ uzual care precedă numele feminine. (n.tr.)

cu mașina, în São José se ducea o luptă a oamenilor cu sărăcia, cu lipsa de orice – lipsă de canalizare, lipsă de informații, lipsă de spitale bune, lipsă de perspectivă. Și o bucurie față de lucrurile banale ale vieții. Cu rutina care domină și face ziua mai ușor de învins. Cu neantul.

Copiii creșteau desculți, cu tălpile bătătorite și pline de viermi, chinându-se să pronunțe nume complicate, pe care cu greu reușeau să le scrie. Wélintom, Uóshingtom, Greyce²... aceștia erau trei dintre copiii Zezei, fiica cea mare a Donei Lu, cea grasă și fără dinți, matroana unei mari familii din oraș. Principala ei sursă de venit era mica sumă de bani pe care mama i-o strecura în mână, în fiecare lună, pentru a avea grijă de casa noastră de cărămidă, atunci când eram la Recife.

Bărbatul ei contribuia și el la acest venit cu peștii pe care îi pescuia și îi punea pe masă, atunci când nu își lua lumea în cap și nu dispărea de acasă. Când era departe, în oala turtită de fier era aruncată una dintre găinile slabe din curtea din dosul casei de chirpici, care ciuguleau pământul negru și murdar, printre porci plini de noroi, câini râioși și garduri de bambus știrbe, așa cum era zâmbetul mamei acestui trib.

Familia era mare, casa mică. Gurile erau numeroase, iar hrana puțină. Scaunele nu erau toate la fel, iar locurile pe ele strâmte. Era mare înghesuială. Iar bugetul, mai

² Formă coruptă a numelor Wellington, Washington și Grace, cauzată de nivelul scăzut de cultură al comunității. (n.tr.)

HORA CU NODURI A VIEȚII

întotdeauna mic. Ca hainele, care de abia intrau pe trupurile copiilor în creștere. Ca negrișorii cei mici, cărora le curgea tot timpul nasul și erau plini de viermi, în brațele mamei. Ca ea, sprijinită de colțul tare al terasei de zid din fața casei, fără niciun plan, în afară de cel de a fi din nou mamă. Ca ziua următoare, care venea ușor, ca instinctul de supraviețuire pe care îl avea Dona Lu, cea care, după o zi de muncă, își punea capul pe pernă, în întunecimea nopții, înconjurată de copiii mai mici care răsuflau ușor și împărțeau între ei ce mai rămânea din pat.

Chiar și așa, de fiecare dată când soseam din Recife și treceam pe la ea ca să luăm cheile casei de cărămidă, ea apărea mereu surâzând în partea de sus a ușii din față – de fapt erau două părți, una peste alta, așa cum găseai în majoritatea caselor din São José. Surâdea cu gura ei fără dinți, un surâs generos. Plin de goluri și de senzuri.

Toate astea mi se păreau ciudate și, în același timp, încântătoare. Îi iubeam pe oamenii aceia, pe acei pescari, marea, orătăniile care umblau libere prin curte, pe ulițele prăfuite ale orașului. Poate pentru că totul îmi aducea aminte de timpul fericit al vacanțelor. Poate că, în mintea mea de fetiță cu o copilărie ușoară, nu reușeam să văd greutățile acelei vieți. Sau pentru că, în credința mea de copil catolic, ei erau cei cu adevărat binecuvântați. Nu știu... știu doar că îmi plăcea. Îmi plăcea – chiar dacă la întoarcerea acasă, găseam în talpă un vierme, ca amintire a acelor ulițe fierbinți.

Astăzi, traversând Avenida Paulista pentru a prânzi, într-o pauză din timpul celor zece ore de muncă, înțeleg

cum Dona Lu reușea să se descurce zi de zi. Nu pentru copii, nici pentru nepoți. Nici pentru dragostea pe care i-o purta pescarului, care trăia mai mult în nori decât pe mare. Ci pentru cotidianul care stăvilea spectrul vâcos al vieții, așezând toate lucrurile la locul lor, înțepenit în structurile dure ale rutinei. Chiar dacă avea găină sau pește la ora mesei. Sau nimic.

La fel ca mine.

Glorinha

Și, ca să fiu sinceră, în ciuda timpului care mă îndepărtează de acel loc, unde nu am mai ajuns de când m-am mutat la Recife, de cincisprezece ani, și acum îi simt prezența. Și astăzi São José trăiește în mine, viu ca un mozaic format din tot ce reușisem să absorb din ceea ce vedeam și din informațiile pe care oamenii mi le dădeau. Aceste informații erau dintre cele mai colorate, ca hainele pe care le purtau mulatrii prin oraș și bârnele care împodobeau casele de chirpici și de piatră. Oamenii povesteau lucruri de necrezut, fantastice, cu o logică de fier. Singurul lucru care mi se părea lipsit de sens era lipsa televizorului în atâtea case, cum era și cea în care trăia Dona Lu, unde toți creșteau fără telenovele. Cum se poate să nu aibă televizor? Cum puteau?

Am rămas uimită, odată, când Glorinha, mezina stăpânei casei, care în timpul vacanțelor avea grijă de mine,

HORA CU NODURI A VIEȚII

fiindcă eram mai mică, m-a întrebat cine e Xuxa. Eu vorbeam despre un spectacol organizat pe Ilha do Retiro, cum se numea stadionul echipei mele, Sport Recife, iar ea nu știa cine reprezenta o asemenea atracție.

– Nu știi cine e Xuxa?

Era ceva ce nu puteam pricepe.

În schimb, Glorinha mă învăța lucruri care nu se predau la școală. Că fluxul și refluxul umpleau și goleau plaja într-un anumit interval. Că năvodul era unul dintre cele mai bune leagăne în care te puteai juca, lovind cu piciorul în perete pentru a-ți lua avânt. Că viermele care se cuibărea în talpă, dacă nu-l scoteai la timp, creștea și creștea, până îți mânca toată talpa, și rămâneai schiloadă. Că era periculos dacă intra o urechelniță noaptea în ureche când dormeai, că rămâneai surdă pe vecie.

– O prietenă a mamei a pățit asta. Când s-a trezit, goanga murise. Dar n-ar fi ieșit nici în ruptul capului.

Aiurea!

De fapt, Glorinha nu vorbea mult. Mai ales când erau de față și părinții mei. Avea în ea o umilință servilă, o rușine de slujnică. Îmi făcea rău să văd asta. Orice am fi cerut, Glorinha se legăna în plasa de pescuit, fără să spună nimic. Putea să stea așa ore în șir, cu fața nemișcată, zâmbind întruna. Și dacă, mai târziu, cineva o ruga să ne ducă în piață ca să mâncăm înghețată, ea avea grijă de noi fără să zică nimic. Inertă. Glorinha n-avea pic de vlagă.

Pe surorile mai mari ale Glorinhei nu le-am cunoscut foarte bine. Zeza, cea mai mare, era deja mamă când eu eram mică și lucra cu ziua la o plantație de cocotieri.

Depășind cu o generație pe cea a Donei Lu, a vrut să aibă copiii moderni. Le-a pus tuturor nume importate: în afară de Wélintom și de cei doi mai mici despre care am vorbit, le-a mai avut și pe Ketlyn și Kelly Krystina, din cea de-a doua căsătorie. Dona Lu era Maria de Lurdes, o femeie botezată cu apă sfințită și nume catolic. A avut cu totul șapte copii. José Pedro, Doca de la Pedroca, José Ladislau, Lalau, José Antonio, Tonho, José Bento, căruia îi spuneau doar Bento. Țștia erau băieții. Fetele erau Maria Jozefa, Zeza, Maria Lindalva, Marili și Maria da Glória, Glorinha.

Pe Marili abia o cunoșteam. A lucrat puțin timp la noi, când Glorinha era foarte mică. A avut grijă în vacanță de sora mea, care e mai mare decât mine. Marili era mai puternică – și la trup și ca personalitate – decât sora mai mică și mai puțin timidă. Era educată, învățată să servească pe cei cu bani fără să spună nimic, la fel ca frații ei. Numai că era mai iute. Fiindcă era mai puternică decât Glorinha, s-a dus să lucreze la Seu³ Arlindo, proprietarul magazinului de înghețată din piață, cel care administra dorințele celor trei surori ale sale, văduve, care, după câte spunea lumea, au omorât o întregă familie, fiindcă s-au măritat cu trei frați și i-au îngropat pe toți. Iar acum erau singure, disputându-și conducerea gospodăriei lui Arlindo, ultimul bărbat din viața lor. Era o luptă urâtă. Fiecare dintre ele voia să fie șefă în bucătărie. În afară de magazinul de înghețată, Seu

³ Formă coruptă a cuvântului „Senhor” – domn, folosită în special de oamenii din popor.

Arlindo mai avea în oraș un teren unde creșteau cocotieri, din care scotea cocosul pe care îl vindea hotelurilor din regiune, și din care își prepara înghețata.

În magazinul de înghețată al lui Seu Arlindo a descoperit Glorinha ce înseamnă să-ți placă cineva. Între două înghețate pe băț, în zilele de slujbă de la biserică, s-a apropiat de ea Serginho, un copil orfan crescut cu dragoste maternă de bunica din partea mamei, Dona Miúda, o bucătăreasă analfabetă puțină la trup, care știa să ghicească în fumul mașinii de gătit. Odată, în timp ce mesteca cu lingura de lemn în cratiță, i-a spus lui Serginho că, în sfârșit, va avea și el o bucurie în viață. O să iubească.

– Dar nu te înfierbânta prea tare. Inima ta va cunoaște la sfârșit umbra, fiule.

Prin umbră el a înțeles frig, iar prin frig a înțeles înghețată. Iar prin înghețată a înțeles Glorinha, alinarea sufletului lui de copil trist. Ea era slabă, cu păr scurt, mergea îmbrăcată doar în rochițe și era drăgăstoasă cum numai ea știa să fie. Nu era chiar frumoasă, dar nici urâtă nu era. Iar el s-a îndrăgostit.

Serginho

Așa era Serginho, un băiețel care înghițea cu plăcere amărăciunile vieții. Era întotdeauna simpatic și săritor. Un băiat din cei mai fini. Nu fin conform unui curs de bune maniere, nici umil ca o slugă. În ciuda tristeții de a-și fi

pierdut mama, încă tânără, pe fundul mării, și a lipsei tatălui care cine știe în ce colț de lume se afla, departe de ochii lui, el se simțea mulțumit, deoarece nu-i lipsise niciodată nimic din ceea ce avea nevoie ca să trăiască. Și pentru că o avea pe Glorinha.

Bunica îi dădea dragostea de mamă de care nu se bucurase niciodată, cu avantajele dragostei de bunică. Mâncare, atunci când nu putea să cumpere, sau nu avea nicio comandă din afară și dacă băiatul ei, Duca, nu ieșea la pescuit, venea din casa de alături, casa mare a lui Seu Jesuíno, proprietarul biroului notarial. Școala era publică, iar Serginho moșteneva cărțile fiului aceluiași vecin, așa cum moșteneva și hainele, ceasurile, șepcile, pantofii, chiar și chiloții care îi rămâneau mici băiatului din ce în ce mai încrezut și mai vânjos, Tiago. El era mai mare cu câțiva ani și își păstra cărțile în stare atât de bună, fiindcă nici nu le deschidea. Era opusul silitorului nepot al Donei Miúda. În rest, Serginho avea marea imensă, la o sută de metri de casă, și un unchi pescar, care îl lua din când în când să se plimbe cu barca, lăsându-l pe copil la provă, să privească cu admirație recifurile și să își închipuie cum era mama pe care nu a cunoscut-o. În asemenea clipe, ca și în multe altele, băiețelul și mama erau două suflete în adâncul apelor sărate din São José. Două suflete în comuniune.

De câte ori era nevoie, Duca, unchiul, ținea locul tatălui, îi dădea sfaturi și îl bătea pe spate. Și se juca cu Serginho ca un copil. Cred că în aceste jocuri era încercarea de a-l scoate pe nepot din autismul primilor ani ai copilăriei, de a-l scoate la viață, afară din carapacea lui. De parcă

unchiul ar fi vrut să recupereze copilăria pe care copilul nici n-a avut-o, trist, închis ca o stridie în cochilia solitară în care se afla. Ceea ce uneori era o strângere de mână șmecherească, un zâmbet complice, devenea alteori un pumn tras în spate, o palmă la ceafă sau „ce ai, frățioare, nu ești în apele tale?”, orice îl făcea pe băiat să reacționeze. Numai când Duca credea că e nevoie. Chiar atunci când Serginho avea 14 ani, și mie mi se părea că era un bărbat în toată puterea cuvântului, pentru unchiul lui era tot un copil care n-a avut parte de jucării. Nici de afecțiune.

Cred că datorită acestor lucruri Serginho era atât de grozav. El se purta cu toți la fel, fără să fie încrezut sau să accepte totul pentru că așa trebuie. Cu copiii se purta altfel. Îi plăceau copiii. Bănuiesc că, datorită faptului că a fost singur pe lume de foarte mic, avea o slăbiciune pentru tot ce era mic. Avea cu zece ani mai mult decât mine, dar nu mă privea de sus. Se purta ca un prieten mai mare. Serginho avea o nemărginită răbdare și era deosebit de atent. Îmi plăcea mult asta. Mă simțeam în largul meu și îl întrebam tot ce-mi trecea prin cap, fără teamă, fără rușine sau jenă.

Nu s-a simțit stânjenit într-o zi în care eu mă aflam în vizită la Dona Miúda și l-am întrebat unde dormea, pentru că avea doar o cameră și locuia împreună cu bunica și cu unchiul.

– Dormim toți împreună, mi-a explicat cu cea mai mare simplitate.

În același mod blând vorbea și despre Glorinha. Nu intra în probleme intime, așa este, eu eram încă un copil

pentru astfel de subiecte, iar el se sfia să abordeze asemenea teme. Spunea că aștepta toată ziua să o vadă, că aveau o grămadă de lucruri în comun, cum ar fi tatăl care era departe – cel al Glorinhei, cu toate că mai trecea din când în când pe acasă, lipsea mereu – că ea i-a trezit gustul pentru viață, că așa își închipuia el că fusese mama lui, că voia să-și întemeieze o familie cu ea. Aveau tot ce le trebuie: vedeau lumea și o visau la fel.

Lui Serginho îi plăcea să îi dea Glorinhei un colier făcut din micile flori ale plantei agățătoare care acoperea umbrarul din fața casei. Înfigea tulpina uneia în mijlocul petalelor alteia și, astfel, făcea un șirag, care chiar dacă nu era adevărat, arăta bine și mirosea mai frumos decât parfumurile franțuzești care se găseau în orașul vecin, Barreiros, și era mai arătos decât țeșăturile înflorate din piața centrală. Când ea nu era acasă fiindcă avea treabă la mama ei, el rupea pe furiș o florică trandafirică și, din când în când, îi aspira parfumul, cu gândul la Glorinha. Își închidea strâns ochii căprui și, în același timp cenușii, ochi între viață și moarte. Sorbea din floare mirosul ei.

În acel timp, chiar Luis Gonzaga își cânta dorul la petrecerile din mica piață. De fapt, cânta în toată regiunea de nord-est. Muzica lui era foarte apreciată și nu exista persoană din Recife sau São José care să nu asculte la radio sau la acordeonul lui Manolo, bătrânul muzicant al orașului, melodia de succes *Qui Nem Jiló*, după care au dansat de atâtea ori Serginho și Glorinha, înlănțuiți, sub stegulețele cu vârf ascuțit din São José.